

УДК 328.184 : 328.185

Лопушинський Іван Петрович

завідувач кафедри державного управління і місцевого самоврядування
Херсонського національного технічного університету,
доктор наук з державного управління, професор,
заслужений працівник освіти України

**КЛЕПТОКРАТІЯ ЯК ВЛАДА ЗЛОДІВ:
ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ ТА ШЛЯХИ ЗАПОБІГАННЯ**

Анотація. У статті акцентується увага на дослідженнях основних чинників та умов, за яких в українському суспільстві ще в недалекому минулому мали місце ознаки клептократії, для якої характерні такі прояви як корупція, лобізм, непотизм, хабарництво та шахрайство. Стверджується, що саме негативні тенденції в політичній, соціальній та економічній сферах тодішньої України призвели до нагромадження значного кримінального потенціалу в суспільстві. Показано, що кожна з цих тенденцій базувалася на достатньо великій кількості відповідних чинників, які у своїх групах формували певні системні утворення. Доводиться потреба вжиття відповідних превентивних заходів щодо запобігання проявів клептократії в Україні сьогодення.

Ключові слова: державна влада, клептократія, корупція, кримінал, превентивні заходи.

Лопушинский И.П. Клептократия как власть воров: факторы формирования и пути предотвращения

Анотация. В статье акцентируется внимание на исследованиях основных факторов и условий, при которых в украинском обществе еще в недалеком прошлом имели место признаки клептократии, для которой характерны такие проявления, как коррупция, лоббизм, непотизм, взяточничество и мошенничество. Утверждается, что именно отрицательные тенденции в политической, социальной, экономической сферах Украины привели к накоплению значительного криминального потенциала в обществе. Показывается, что каждая из этих тенденций базировалась на достаточно большом количестве соответствующих факторов, которые в своих группах формировали определенные системные образования. Доказывается необходимость принятия соответствующих превентивных мер по предотвращению проявлений клептократии в нынешней Украине.

Ключевые слова: государственная власть, клептократия, коррупция, криминал, превентивные меры.

Lopushynskiy I.P. Kleptocracy as a power of thieves: forming factors and ways prevention

Annotation. The article focuses on the research of basic factors and the conditions under which the Ukrainian society in the recent past had signs of kleptocracy, which is characterized by such manifestations as corruption, lobbying, nepotism, bribery and fraud. It is alleged that the negative trends in the political, social and economic spheres of that time Ukraine led to the accumulation of significant criminal potential in society. It is shown that each of these trends was based on a sufficiently large number of relevant factors which in their groups formed a certain system formation. The need to take appropriate preventive measures to prevent the occurrence of kleptocracy in contemporary Ukraine is proved.

Key words: state power, the kleptocracy, corruption, crime, preventive measures.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Актуалізація проблеми корупції в Україні безпосередньо пов'язана з економічними та політичними реформами незалежної держави, оскільки проникнення корупційної складової на різні рівні влади гальмує будь-які демократичні перетворення. Корупція справедливо розглядається як результат формування клептократичного режиму в Україні. Останній процес відбувався при активній участі криміналітету, який за роки незалежності трансформувал соціальні інститут «під себе», подолавши за ці роки моральні, освітні, правові, політичні фільтри, що забороняли входження кримінальних елементів до владних структур. Відтак, очевидно, що без глибокого аналізу становлення клептократії в Україні неможливо подолати такі її прояви, як корупція, лобізм, непотизм, хабарництво, шахрайство.

У міжнародних дослідженнях рівня корупції в світі Україна – досі серед «захоплених держав», де лише невелика група пов'язаних осіб тримає владу, за допомогою якої отримує доступ до державних коштів та національних ресурсів. Зруйнована правоохоронна та судова системи, а точніше – відсутність кардинальних кроків з їх реформування, породжують тотальну безкарність – найкращі умови для консервації великої політичної корупції.

Тактичні перемоги 2015 року – ухвалення антикорупційного законодавства, відкриття державних реєстрів та бюджетних витрат, утворення спеціалізованих антикорупційних органів та криміналізація окремих корупційних злочинів – це радше косметичний, а не «євроремонт» у сфері державного управління, покликаний справити враження на іноземних кредиторів та «замилити» очі втомленим злиднями та безвірою громадянам України.

У той же час за результатами глобального Індексу сприйняття корупції Transparency International після Революції Гідності Україна (кінець 2013 –

початок 2014 року) «не пододала межу корупційної ганьби» та лишилася «в клубі тотально корумпованих держав». 26 балів зі 100 можливих і 142 місце зі 175 позицій – такі показники України за 2015 рік в Індексі сприйняття корупції (Corruption Perceptions Index) від Transparency International. Україна вчергове опинилася на одному щаблі з найбільш корумпованими країнами світу[1].

Цей індекс агрегує отримані з різних джерел відомості про сприйняття рівня корупції в державному секторі різних країн з боку ділових кіл та експертів відповідних країн. Щоб поліпшити свої позиції, Україні слід розірвати зачароване коло великої політичної корупції: повністю оновити та очистити суди і прокуратуру й головне – запровадити на законодавчому рівні принцип невідворотності покарання за корупційні злочини.

У той же час до 2015 року України в рейтингу Global Open Data Index не було взагалі. 54 місце зі 134 країн світу 2015 року – уважалося б дуже непоганим стартом, проте це – усього лише 34% відкритих даних, за оцінками міжнародної неурядової організації Open Knowledge. Уряд України в Індексі прозорості бюджету 2015 року отримав лише 46 зі 100 можливих балів. Україна надає громадськості досить обмежену інформацію про бюджет та недостатньо можливостей для участі в бюджетному процесі. Показові реформи та демонстративні антикорупційні кроки нової української влади, безумовно, відкоригують позиції держави в Індексі сприйняття корупції. Проте навряд чи наблизять до показників країн ЄС, політичної та економічної інтеграції з якими так прагне Український народ [10].

Корупція в Україні, попри прихід нової влади, не зменшилася, а в деяких сферах навіть зросла на 5-18 відсотків. Про це свідчить порівняльний аналіз досліджень рівня корупції в Україні, що проводилися компаніями Transparency International та Центром Разумкова впродовж 2013-2015 років. Як стверджують експерти, корупція в нашій державі пронизує всі сфери життя. Наприклад, 2013 року 47,3% українців уважали, що судова система

повністю корумпована. 2015 року така думка була вже в 66% українців – зростання склало практично 20%. Аналогічна динаміка спостерігається і в інших сферах: правоохоронній – 45,5% і 64% (зростання – 18,8%), державних органах – 44,9% і 56% (зростання 11,1%), медицині – 40,6% і 54% (зростання 13,4%). Такі невтішні результати, на думку міжнародної антикорупційної спільноти, спричинені малопомітним поступом у руйнуванні корупційних схем, отриманих у спадок від всіх правлячих режимів часів незалежності України, оскільки, попри «зміну фасаду», Україна продовжує тупцювати на місці [11].

У політичній науці режими, за яких корупційні правопорушення набувають системного характеру, називаються *клеттократією*. Цей термін походить від поняття «*клеттоманія*» (від *гр. klepto*–краду) – непереборне хворобливе прагнення до крадіжок, пов'язане з деякими психічними захворюваннями [4]. Ці режими засновані на збільшенні впливу політиків, які перебувають при владі, та їхнього особистого благополуччя і в разі потреби отримання особистого зиску в галузі державних закупівель, державна скарбниця при цьому використовується як особистий сейф керівництва країни, розподіл тендерів нагадує приналежність до особистих платних послуг, отримання ж при цьому «своїї» частки не вважається чимось дивним. У той же час неможливість зробити все це розцінюється не як «чесність», а просто як «невміння жити».

Якщо в будь-якій державі корупція досягає вищих ешелонів влади і при цьому йдеться про великі гроші і здатність виявляти вплив на економічну сферу, якщо під час виявлення цього беззаконня вдаються до спроб подати осіб, які вчинили злочини, «жертвами» і назвати виявлені обставини частиною змови, чинний у такій країні режим можна назвати лише *клеттократією*.

Корупція справді може мати місце за будь-якого існуючого режиму, включаючи демократію. Проте масштаб цього беззаконня і реакція на нього в

момент виявлення правопорушників можуть бути різними. Такого масштабу злочини в справді демократичних суспільствах не прощаються, при цьому політичне або професійне життя їх учасників закінчується. У клептократія ж сприймають усе це спокійно, як звичайне явище, і при виникненні таких випадків прагнуть як можна скоріше відволікти від них увагу.

На думку вітчизняних експертів, корупція пронизує Українську державу й суспільство, і є найбільш небезпечним явищем. Країна, де панує клептократія, ніколи не стане успішною, оскільки клептократія провокує економічне загнивання, унеможлиблює чесну конкуренцію й приваблення іноземних інвестицій, робить власність незахищеною та примушує навіть великий бізнес платити гроші за його відносно спокійне існування та діяльність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Характерною рисою дослідження клептократії є застосування до нього міждисциплінарного підходу. Складність цього явища, багатоваріантність проявів, різноплановий причинний комплекс роблять його предметом досліджень для політологів, юристів, державних управлінців, соціологів, істориків, економістів та філософів. Останнім часом до вивчення проблеми клептократії зверталися фахівці різних галузей науки, зокрема Бойко А., Букалєрова Л., Гевелінг Л., Зажигаєв Б., Карабанов А., Кузовков Ю., Мелькін С., Пеліщенко В., Руценко І., Шипунова Т. та ін.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Водночас у їхніх та інших розвідках більшою мірою досліджувалися негативні прояви клептократії в Україні до Революції Гідності і меншою – вивчаються шляхи попередження цього явища в Українській державі сьогодення.

Формування цілей статті. Саме тому метою нашої статті є розгляд теоретичних засад походження такого ганебного явища, як клептократія; висвітлення історії зародження клептократії в країнах третього світу та

країнах пострадянського табору, у тому числі й нашої держави; доведення потреби вжиття відповідних превентивних заходів щодо запобігання проявів клептократії в Україні сьогодення.

Виклад основного матеріалу. Структурні зміни, що наразі відбуваються в політичній, економічній та соціальних сферах, продиктовані особливостями перетворень в Україні впродовж останніх двадцяти п'яти років. Водночас до Революції Гідності в Україні відбувалися трансформації та реформи, зміст яких за своєю суттю не був демократичним. За цей проміжок часу в країні набирали чинності закони, що захищали інтереси одних груп людей (еліти) та були соціально несправедливими для більшої частини населення. Ситуація, що склалася, породжувала кримінальну діяльність людей, інтереси яких не враховувалися. Захищаючи інтереси олігархату, силові структури породжували недовіру до державних органів та неповагу до владних структур. Певною мірою за роки незалежності відбувалося часткове зрощування органів влади з криміналом на різних рівнях функціонування владних структур, економіки, бізнесу, – тобто становлення олігархічної форми правління або сучасної клептократії, що здійснювала відчутний тиск на громадянське суспільство [3].

У нових умовах клептократії влада вдосконалювала механізм формування політичної псевдоеліти, перетворюючи умовні, проте по формі демократичні вибори на підбір формальної політичної псевдоеліти, яка стала за своєю суттю декорацією для псевдодемократії. Тобто здійснилася заміна комуністичної еліти на тіньових бізнесменів, корумпованих чиновників та злочинців.

Політичний діяч Сінгапуру, один із творців сінгапурського «економічного дива» Лі Куан Ю (1923-2015) говорив: «Людська винахідливість практично нескінченна, коли справа стосується конвертації влади в особистий зиск». У цьому зв'язку особливої ваги набуває

дослідження такого вкрай негативного явища нашого буття, як *клеттократія*.

Клеттокрáтія (від давн.-греч. κλέπτειν — красти, κράτος — панування, влада, буквально «влада злодіїв») — ідеологічне кліше, що позначає такий політичний режим, за якого всі державні рішення мотивовані насамперед безпосередньою матеріальною зацікавленістю вузької групи осіб, які ухвалюють ці рішення. Клеттократія є яскравою ознакою уряду, що контролюється шахраями, які використовують переваги влади для збільшення особистого багатства і політичного впливу, за допомогою розкрадання державних коштів, деколи навіть без спроб імітування, власне, чесного служіння народів. Для клеттократії характерні корупція і лобізм [2].

Як відомо, клеттократія зазвичай пов'язана з мафіозними державами, з корумпованими формами авторитарних урядів, зокрема з диктатурою, олігархією, військовими хунтами чи якимись іншими формами автократичних або заснованих на кровних зв'язках урядів через можливість клеттократії персонально контролювати використання державного бюджету.

Термін «клеттократія» було запроваджено наприкінці 80-х років ХХ століття для позначення частини апарату державної влади та низки авторитарно-тоталітарних режимів, що використовують своє становище для особистого збагачення шляхом розкрадання державних коштів [2].

Теоретико-методологічну базу дослідження клеттократії було закладено ще в публікаціях М. Вебера та Р. Мертона, які описували відносини в патронажних системах, указували на такі явища, як кризова корупція (коли підприємці не можуть працювати без рішень влади, що самі по собі є предметом торгу), на патронаж «босів», заснований на партійних, родинних засадах [3].

Перші спроби дослідити проблеми саме клеттократії наведено в роботах С. Роуз-Аккерман, яка розглядає корупцію як політичну проблему; серед головних корумпованих моделей корумпованого ринку, вона називає

клептократію як єдину модель, де корупція сконцентрована вгорі державної піраміди. С. Роуз-Аккерман розрізняє клептократію як таку, де корупція існує на вершині державної піраміди та інші форми державного устрою, де хабар вважається прерогативою чиновників нижчих рангів. Теорію С. Роуз-Аккерман називають ще теорією «шийки склянки», коли бюрократична інерція провокує людей ігнорувати офіційні канали ухвалення рішень та досягати своїх цілей шляхом роздавання хабарів [3].

Поняття «клептократія» нині в основному використовується не як політологічний термін, а як емоційна оцінка влади. Водночас це явище набуло такого масштабу і викликає такі наслідки, що заслуговує вже спеціального визначення й аналізу. Вона вже ввійшло до текстів офіційних документів високого рівня, найбільш відомий з яких з'явився 10 років тому, 2006 року, в адміністрації президента США Джорджа Буша і має назву «Національна стратегія щодо інтернаціоналізації зусиль проти клептократії» [5].

У цьому Документі клептократію визначено як корупцію значного масштабу, що здійснюється державними чиновниками високого рівня, тобто її трактують як різновид корупції, екстремальну форму політичної корупції. Водночас, на нашу думку, зводити клептократія лише до корупції чи до злочинських збочень влади цілком недостатньо. Масштаби злочинства в цьому разі виявляють нову якість влади, що набуває форми авторитаризму та абсолютизму [5].

Клептократи зазвичай відносяться до державних грошей як до своїх особистих, витрачаючи кошти на те, на що вони вважають за потрібне. Багато хто з клептократів також приховано переказує бюджетні гроші на засекречені банківські рахунки в зарубіжних країнах для того, щоб забезпечити собі розкішне існування в разі їхнього усунення від влади або в разі потреби втечі з країни. Почасти на початкових фазах клептократії можна

зіштовхнутися з компрадорами, які наживають свої багатства, будучи посередниками під час здійснення державних закупівель.

Наслідки подібних режимів у політиці, економіці й сфері державних прав згубні для націй, що знаходяться під гнітом клептократів. Клептократія часто підриває перспективи залучення іноземних інвестицій і різко послаблює внутрішній ринок та міжнародну торгівлю. У той же час, як клептократи користуються для особистих потреб коштами своїх громадян, «відмиваючи» гроші і витрачаючи державні кошти на розкіш, якість життя будь-якого громадянина, який живе в умовах клептократії, неухильно падає.

Окрім того, гроші, що крадуть клептократи, часто взяті із коштів, які призначалися для задоволення суспільних благ, таких як будівництво лікарень, доріг, закладення і утримання парків тощо, що ще більше знижує якість життя тих, хто мешкає в умовах клептократії. Квазі-олігархії, що виникають як наслідок існування клептократії, також підмивають демократію [8].

Джейсон Шарман (Jason Sharman, 2012) в статті «Полювання на вкрадене клептократами» визнає, що зараз немає достовірних оцінок обсягів украденого, у більшості випадків виявити вкрадене не вдається, а в разі виявлення – досить рідко вдається повернути. Історії успіхів тут одиничні, зокрема Нігерія змогла віднайти і повернути 1,3 мільярда доларів, украдених президентом Сані Абача, Філіппіни повернули собі 624 мільйони доларів, украдених президентом Фердінандо Маркосом.

У той же час лише в західних банках заморожено мільярд доларів клану Януковича й невідомо, скільки він ще грошей вивіз із собою готівкою. Через клептократичний режим Януковича державний борг України виріс з 46 до 78 мільярдів доларів [9]. Водночас до спеціального фонду державного бюджету України 2015 року із запланованих до повернення 1,5 мільярда корупційних коштів було повернуто лише... 7 тисяч 865 грн [9]. Коментарі, як кажуть, тут є зайвими.

Ці поодинокі приклади дають можливість уявити масштаби такого явища, як клептократія,— сотні мільярдів доларів. Існує оцінка «Французького католицького комітету проти голоду і за розвиток» про вкрадене диктаторами третього світу за кілька останніх десятиріч: від 100 до 180 мільярдів доларів. У світовому масштабі ці цифри, можливо, і не вражають нашу уяву, проте в національному можуть бути фантастично значними: статки президента Домініканської Республіки Рафаеля Трухільо і президента Заїру Мобуту Сесе Секо були рівними ВВП їхніх країн [5].

У повідомленні Держдепартаменту США про названу вище Національну стратегію наводяться приклади типічних клептократів. Це колишні президенти чотирьох країн: Саддам Хусейн (Ірак), Арнольдо Алеман (Нікарагуа), Сані Абача (Нігерія), Альберто Фухіморі (Перу).

2004 року організацією з дослідження корупції Transparency International було названо першу десятку клептократів за оцінкою цієї організації (у дужках – країна і роки перебування на найвищій посаді): Сухарто \$ 15-35 млрд. (Індонезія, 1967-1998), Фердинанд Маркос: \$ 5-10 млрд (Філіппіни, 1972-1986), Мобуту Сесе Секо \$ 5 млрд (Заїр, 1965-1997), Сані Абача \$ 2-5 млрд (Нігерія, 1993-1998), Слободан Мілошевич: \$ 1 млрд (Югославія, 1989-2000), Жан-Клод Дювальє: \$ 300-800 млн (Гаїті, 1971-1986), Альберто Фухіморі: \$ 600 млн (Перу, 1990-2000). Павло Лазаренко: \$ 114-200 млн (Прем'єр-міністр України, 1996-1997), Арнольдо Алеман: \$ 100 млн (Нікарагуа, 1997-2002), Джозеф Естрада \$ 78-80 млн (Філіппіни, 1998-2001) [8]. Безумовно, цей перелік дещо застарів, оскільки вже є нові, у тому числі й наші українські «герої» клану Януковича, порівняно з якими Павло Лазаренко, як кажуть у народі, «відпочиває».

Інший приклад. Президент Екваторіальної Гвінеї Теодоро Обіанг 2006 року за оцінкою Forbes володів статками в 600 мільйонів доларів, а з того часу вже минуло майже 10 років і Обіанг уже, мабуть, у першій п'ятірці рейтингу. Ще один приклад. Президент Кенії (1978-2002) Даніель арап Мої.

Лише 2007 року стали відомими обсяги його особистих статків та статків його родини. Британська газета The Guardian 31 серпня 2007 року опублікувала інформацію із звіту про розслідування фінансових зловживань Мої (повний текст звіту доступний на Wikileaks). Хоч, як і зазвичай, у подібних дослідженнях точні цифри віднайти важко, оцінка загальної суми вкраденого перевищувала 1 мільярд фунтів стерлінгів, що ставить Мої поруч із найвідомішими крадіями Африки Мобуту Сесе Секо та Сані Абача [10].

Водночас, не існує більш-менш вірогідних оцінок статків, наприклад, Каримова, Назарбаєва чи Путіна, проте йдеться про суми в мільярди доларів. Преса Швейцарії, де мешкає дочка Каримова, оцінює її особисті прибутки не нижче мільярда франків. Англійськаже «The Sunday Times» в листопаді 2011 року оцінила активи «клану Путіна» в 130 млрд фунтів стерлінгів [7].

2014 року в США побачила світ книжка Карен Давіші, професора Університету Майямі, «Клептократія Путіна, або Хто володіє Росією». У виданні декілька десятків сторінок самих лише посилань на джерела інформації. Це – архіви східнонімецької розвідки «Штазі», розслідування американських, російських та європейських журналістів, а також відомості, отримані від західних офіційних осіб, які в різні періоди працювали в Росії [7]. Поза сумнівом, що нові приклади, у тому числі і в Україні, будуть ще більш чисельними, проте... в майбутньому.

Як видно з наведених вище прикладів, клептократія характерна для країн третього світу і країн колишнього соціалістичного табору, у тому числі й України. Загальновизнане в літературі пояснення походження клептократії – це відсутність громадянських інститутів, що можуть попередити захоплення влади злодіями, або практично декоративна суть таких інститутів (незалежних судів, прозорої виборчої системи, парламентаризму тощо). Поза сумнівами, що це правда, оскільки це видно неозброєним оком, особливо нам, оскільки в Україні ще досить далеко до становлення громадянського суспільства, хоча, за іронією долі, Указ «Про Стратегію державної політики

сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні та першочергові заходи щодо її реалізації» підписав 24 березня 2012 року саме український экс-диктатор Янукович [6].

Проте це не вся правда. Розвал СРСР і соцтабору (як влучно асоціюється зі словом «концтабір» і сприймається нами, як синонім) показав, що, хоч стартові позиції й однакові (влада КПРС і КДБ, уряду й виконкоми місцевих рад, законодавство й радянський суд тощо), проте дальший розвиток корупції й клептократія різночудно відрізняються. Дві республіки СРСР – Естонія й Україна в рейтингу сприйняття корупції Transparency International за 2015 год посідають відповідно 26 (між Об'єднаними Арабськими Еміратами і Францією) і 142 (відповідно – між Угандою і Бангладеш) позицію, тобто знаходяться на протилежних її кінцях, хоча вони мали по суті рівні стартові інституціональні основи. Нині немає жодних підстав для існування клептократія в Естонії, проте українська клептократія ще до недавнього часу впевнено крокувала до заїрсько-нігерійського рівня. Пояснення цьому явищу, на нашу думку, може бути лише одне: окрім інститутів, на появу клептократія впливає культура суспільства, а саме – слабкість моральних обмежень і толерантність до корупції. Тобто відсутності самих демократичних інститутів замало, існує ще одна немаловажна умова – відсутність совісті й моралі [1].

Клептократи – це не просто злодії й корупціонери, це політики, яким властиві такі риси:

- *головна мета влади* – особисте збагачення, включаючи сім'ю та близьких друзів. Це призводить до корупції найвищого рівня й надзвичайно великого масштабу (сотні мільйонів, навіть мільярди доларів в абсолютному вимірі або обсяги масштабу ВВП країни в порівнянному вимірі);

- *абсолютна персональна влада* або хоч би спроби її отримати, за відсутності або декоративності громадянських інститутів (конституція, вибори, парламент, суд тощо);
- *неполітичні засоби боротьби* з політичними суперниками, включаючи фізичне знищення [2].

Налаштованість на власне збагачення – це ментальність, що не може спостерігатися безпосередньо. Саме тому, замість внутрішніх мотивів, клептократія класифікується за зовнішніми проявами: стрімке збагачення після приходу до влади, неадекватне офіційним легальним прибуткам.

Політолог Чен Сюжен (Xuezheng Chen) у статті «Теорія «Поділяй і владарюй»: клептократія та її розпад» запровадив розподіл клептократії на два типи: сильний та слабкий. Клептократи сильного типу не потребують жодних союзників і будь-якої підтримки від будь-яких соціальних груп населення (наприклад– Рафаель Трухільо, президент Домініканської Республіки). Клептократи слабого типу воліють мати союзників і спираються на певні соціальні групи, зокрема етнічні (наприклад– Даніель арап Мої, президент Кенії) [4].

Сприятливими умовами для клептократії є рента від природних ресурсів та міжнародна фінансова допомога, а також низька економічна ефективність і бідність країни. Навпаки, значна економічна нерівність в суспільстві заважає становленню клептократії, оскільки вимагає більших ресурсів для підкупу економічно заможних груп. Суцільна ж рівномірна бідність дуже сприятлива для клептократії, оскільки можна досить дешево купити значні верстви населення.

Зважаючи на викладене вище, можна виокремити певні стійкі ознаки клептократії. 1. Клептократія сильного типу в гетерогенному суспільстві більш стійка, якщо вона підтримує рівновагу соціальних груп. 2. Збільшення різноманіття соціальних груп ускладнює їх колективні дії і зміцнює режим клептократії. 3. Окремі соціальні групи отримують вигоду від дискримінації

та маргіналізації більшості клептократією. 4. Продуктивніші та сильніші соціальні групи більше потерпають від клептократії [2].

Далі покажемо дві теоретичні ситуації, коли клептократії загрожує занепад: 1. Якщо якісь соціальні групи усвідомлюють, що усунення клептократії значно поліпшить їх стан, вони можуть домогтися відсторонення клептократата від влади. 2. Якщо виникають тісні відносини та взаємодопомога між різними соціальними групами [5].

Як відомо, найстабільнішими політичними режимами є демократичні некорумповані країни та вкрай корумповані автократії (їх можна вважати ідентичними клептократіям). Збільшення корупції зміцнює автократію, автократія ж, у свою чергу, сприяє процвітанню корупції. Найбільш імовірний перехід від клептократії – це перехід до корумпованої напівдемократії. Імовірність переходу до некорумпованої автократії в чотири рази менша.

Історичні приклади свідчать, що клептократи або ігнорують вибори, або в них перемагають у будь-який спосіб. Ми не можемо навести прикладів зміни клептократичного режиму шляхом виборів.

Клептократія народжується з корупції, але через деякий час вона вступає в конфлікт з нею. Стихійна, некерована корупція зменшує дохід клептократії. Зріла клептократія перетворює стихійну корупцію на системну.

Для подолання корупції клептократ повинен йти на такі витрати (за рахунок суспільства), що перевищують втрати суспільства від корупції. Це означає, що клептократ повинен постійно боротися з корупцією, проте не перемагати її. Боротьба з корупцією має велике інструментальне значення, оскільки є одним з інструментів стратегії «Поділяй та володарюй». Крім того, боротьба з корупцією є ефектним популістським заходом для демонстрації народу, як влада карає корумпованих бюрократів.

Факт довговічності багатьох клептократичних режимів свідчить про те, що не завжди це досягнуто репресіями. Є ситуації «суспільного договору»

клептократії з народом, що, на нашу думку, є особливо небезпечним для демократичного суспільства, яке, по суті, вступає не в договір, а в змову з клептократами.

Подолання клептократії потребує: 1) створення інституцій, починаючи з первинного рівня, наприклад, вуличних комітетів захисту правопорядку, кас взаємодопомоги тощо; 2) виникнення і розвитку рухів, наприклад, релігійних, спрямованих на базові моральні цінності: не кради, не вбивай, сумлінно працюй, дбай про слабших ті ін.

Висновки з даного дослідження. За роки незалежності в Україні проходила становлення нова форма управління державою – клептократія, яка на практиці проявляється в корупціонізмі, лобізмі, непотизмі, клієнтелізмі, фаворитизмі, протекціонізмі. Аналіз сучасної соціально-політичної та економічної наукової літератури, що спеціалізується на клептократичній проблематиці, свідчить, що саме негативні тенденції в політичній, соціальній, економічній сферах України призвели до нагромадження певного кримінального потенціалу в суспільстві. Кожна з вищезазначених тенденцій базується на достатньо значній кількості відповідних чинників, що в своїх групах формують певні системні утворення. Крім того, кожна з трьох груп чинників (економічних, політичних та соціокультурних) знаходиться в органічному взаємозв'язку з двома іншими.

Перспективи подальших розвідок. Подальші дослідження в цьому напрямку слід сконцентрувати: по-перше, на всебічному аналізі зв'язків, що існують між цими трьома групами чинників; по-друге, на обґрунтуванні і вивченні діалектичного зв'язку між цими трьома групами чинників і певними правовими процесами. Зрозуміло, що саме становлення клептократичної форми управління в Україні негативно вплинуло на правову систему, коли відбувалася поступова заміна нормативних актів законами, що діяли на користь впливових фінансових груп, а також деформувалися механізми їх застосування до владних кіл. Проте в ситуації з таким соціально-політичним

феноменом, як клептократія (як свідчить історична практика), правові чинники з похідних чинників перетворюються на основні, що продукують її дальший активний розвиток.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Костенко О. Корупція в Україні – основний антиукраїнський фактор [Електронний ресурс] / Костенко О. – Режим доступу : <http://narodna.pravda.com.ua/politics/47ecdd7bdfcfc>
2. Новиков Вадим. Клептократия. Определение и исторические примеры [Електронний ресурс] / Новиков В. – Режим доступу: <http://www.3republic.org.ua/ru/analytics/11488>
3. Пелішенко В. О. Основні чинники формування клептократії в Україні [Електронний ресурс] / Пелішенко В. О. – Режим доступу: <file:///C:/Users/LIP/Desktop/2622-5497-1-SM.pdf>
4. Политологический словарь-справочник / [Погорельый Д. Е., Фесенко В. Ю., Филиппов К. В.]. – Ростов н/Д: ООО «Наука-Спектр», 2008. – 320 с.
5. Портников Виталий. Клептократия нищих. 10 ноября 2011 года [Електронний ресурс] / Портников В. – Режим доступу: <http://vokintrop.livejournal.com/1131484.html>
6. Про Стратегію державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні та першочергові заходи щодо її реалізації : Указ Президента України від 24 березня 2012 року № 212/2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/212/2012>
7. Режим Путина – это типичная клептократия [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.inopressa.ru-za-nauku.ru>
8. Украина – созревающая авторитарная клептократия (блогер Баян купи-ка, 06 серпня 2013 року) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pauluskr.com/news/7d01b9f4e>
9. Яресько Наталя. Из-за клептократии режима Януковича госдолг Украины вырос с \$46 млрд до \$78 млрд [Електронний ресурс] / Яресько Н. – Режим доступу : <http://vivendinews.com/zhizn/1692-yaresko-iz-za-kleptokratii-rezhima-yanukovicha-gosdolg-ukrainy-vyros-s-46-mlrd-do-78-mlrd-.html>
10. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.pravda.com.ua/cdn/graphics/rating/story/?attempt=1>
11. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ti-ukraine.org/news/oficial/5053.html>

Statement of the problem. Corruption can really be in any of the existing regime, including democracy. However, the scale of this lawlessness and the reaction to it in the time of detection of offenders may be different. This scale crimes in truly democratic societies are not forgiven, political or professional life of their members ends. In the kleptocracy they take it calmly, to be normal, and in such cases do their best to distract them from the attention of the public. At the same time, according to domestic experts, corruption permeates the Ukrainian state

and society, and is the most dangerous phenomenon. The country, which is ruled by the kleptocracy, will never be successful, because it (the kleptocracy) provoke economic decay makes it impossible for fair competition and foreign investment, make the property vulnerable, and forces even big business to pay money for its relatively quiet existence and activities.

Urgency. Actualization of the problem of corruption in Ukraine is directly connected with economic and political reforms an independent state, as the penetration of corruption at various levels of government inhibits any democratic transformation. Corruption is rightly seen as the result of the formation of a kleptocratic regime in Ukraine. The last process took place with the active participation of criminals, which during the years of independence transformed the social institution to their needs, breaking over the years, moral, educational, legal, political filters, prohibiting the entry of criminals into power structures. Therefore, it is obvious that without a thorough analysis of the formation of kleptocracy in Ukraine it is impossible to overcome such symptoms as corruption, lobbying, nepotism, bribery, fraud.

The purpose of the article. Therefore, the purpose of our article was the study of the theoretical foundations of the origin of kleptocracy, lighting the history of the origin of kleptocracy in the third world and the countries of the former Soviet camp, including our state, to prove the need for appropriate preventive measures to prevent manifestations of kleptocracy in this time Ukraine.

Our task was to study. To investigate the main factors and conditions under which the Ukrainian society in the recent past had the signs of kleptocracy, to find out the origins of kleptocracy in the world and its negative impact on democratic transformation in the renewed Ukrainian state, to prove the necessity of adopting appropriate preventive measures to prevent the occurrence of kleptocracy in this time Ukraine.

Summary. The article focuses on the research of basic factors and the conditions under which the Ukrainian society in the recent past had the signs of

kleptocracy, which is characterized by such manifestations as corruption, lobbying, nepotism, bribery and fraud. It is alleged that the negative trends in the political, social, economic spheres of that time Ukraine led to the accumulation of significant criminal potential in society. It is shown that each of these trends was based on a sufficiently large number of relevant factors which formed a certain system of formation in their groups. The need to take appropriate preventive measures to prevent the occurrence of kleptocracy in nowadays Ukraine is proved.

Conclusion and outcomes. During the years of independence in Ukraine was becoming a new form of government – kleptocracy, which in practice manifests itself in corruptionism, lobbying, nepotism, clientelism, favouritism, protectionism. The analysis of the current socio-political and economic academic literature that focuses on kleptocratic issues, shows that the negative trends in the political, social, economic spheres of Ukraine led to the accumulation of a certain potential criminal in the society. Each of these trends is based on a sufficiently significant number of relevant factors which in their groups form a certain system of formation. In addition, each of the three groups of factors (economic, political and socio-cultural) is the symbiotic relationship with the other two.